

Свободата и истината

непроизнесено слово по случай 70 години от Катинското клане

на полското военно гробище в Катин

1. Това се случи преди 70 години. Убиваха ги, предварително завързани, с изстрел в тила. За да няма много кръв. След това – все още с орлите върху копчетата на униформите – ги сложиха в дълбоки ями. Тук, в Катин, смъртите бяха 4 400. В Катин, Харков, Твер, Киев, Херсон и Минск - общо 21 768. Избитите бяха граждани на Полша, хора с различни религии и професии; военни, полицаи и цивилни. Сред тях имаше генерали и обикновени полицаи, професори и селски учители. Имаше военни свещеници от различни вероизповедания: католически капелани, главен равин на Полската армия, главен гръкокатолически и главен православен свещеник. Всички тези убийства, извършени на няколко места, символично нарекохме Катинско клане. Обединява ги общото гражданство на жертвите и едно и също решение на едни и същи извършители.

2. Престъплението е извършено по волята на Сталин, по заповед на върховния орган на Съветския съюз: Политбюро на ВКП (б). Решението е взето на 5 март 1940 г., по предложение на Лаврентий Берия: разстрел! В обосновката на предложението четем: *това са закоравяли врагове на съветската власт, които не дават надежда за поправяне.*

3. Тези хора са избити без съд и присъда. С убийството им са потъпкани правата и конвенциите на цивилизования свят. Какво е смъртта на десетки хиляди – граждани на Жечпосполита – без съд? Ако това не е геноцид, кое е?

4. Питаме и не преставаме да питаме: защо? Историците са посочили престъпните механизми на комунистическия тоталитаризъм. Част от неговите жертви лежи тук, в катинската гора. Хиляди руснаци, украинци, беларуси, представители на други народи. Причина за престъплението е и пактът Рибентроп-Молотов, причинил четвъртата подялба на Полша. Както и имперските, шовинистични планове на Сталин. Катинското клане – е част от *акцията (...) по прочистване на подстъпите, необходими за по-нататъшната експанзия на съветския империализъм*, пише изключения в последния момент от ешелон на смъртта проф. Станислав Свяневич. То е ключов елемент от плана за унищожаване на свободна Полша: държавата, която от 1920 г. стои на пътя на комунистическата империя за завладяване на Европа. Именно затова НКВД се опитва да спечели пленниците: те да подкрепят плановете им за завладяване. Офицерите от Кожелск и Старобелск обаче избират честта, те са верни на Отечеството. Затова Сталин и неговото Политбюро, отмъщавайки на непобедените, решават: да бъдат разстреляни. Техни гробове са ямите на смъртта в Катин, край Харков, в Медное. Тези ями на смъртта трябва да бъдат и гроб на Полша, независима Жечпосполита.

5. През юни 1941 година Германия напада СССР: съюзниците от август 1939 г. се превръщат в смъртни врагове. СССР се включва в антихитлеристката коалиция. Правителството в Москва – по силата на договора от 30 юли 1941 г. – възстановява отношенията с Полша. Сталин сядва до Рузвелт и Чърчил в състава на голямата тройка. Милиони войници от Червената армия – руснаци, украинци, беларуси, грузинци, арменци и азери, жители на централна Азия, губят живота си в борбата срещу Германия и Хитлер. В същата битка загиват и американци, британци, поляци, войници от други народи. Нека напомним: ние, поляците, първи оказахме въоръжена съпротива на армията на Хитлер. Ние воювахме с хитлеристка Германия от началото до края на войната. Към нейния край нашите войници са четвъртата по численост армия в антихитлеристката коалиция. Поляци воюват и загиват на всички фронтове: при Вестерплате и край Коцк, в битката за Англия и при Монте Касино, Ленино и в Берлин, в партизанското движение и във варшавското въстание. Сред тях има братя и деца на жертвите от Катин. В бомбардировач на Полските въоръжени сили над Третия райх загива 26-годишния Александър Федоронько, най-големия син на убития в Катин Шимон Федоронько, главен православен военен свещеник на Полската армия. Най-малкият син, 22-годишният Орест загива в редиците на Армия Крайова в първия ден на варшавското въстание. Неговият 24-годишен брат Вячеслав, воюващ в групата на АК „Гурт“, загива 17 дни по-късно.

През май 1945 г. Третият райх губи войната. Нацистският тоталитаризъм рухва. Скоро ще отбележим 65-годишнината на това събитие. За нашия народ обаче тази победа е горчива и непълна. Оказахме се сферата на влияние на Сталин и тоталитарния комунизъм. След 1945 Полша съществува, но е лишена от независимост. С наложен строй. Опитват се да фалшифицират паметта ни за полската история и полската ни идентичност.

6. Важна част от този опит за фалшифициране бе катинската лъжа. Историците я наричат основополагаща лъжа на ПНР, задължителна от 1943 година. Заради нея Сталин прекъсва контактите с полското правителство. Светът никога не трябваше да разбира. На семействата на жертвите бе отнето правото публично да скърбят, да оплачат и достойно да почитат паметта на близките си. На страната на лъжата бе мощта на тоталитарната империя, властовия апарат на полските комунисти. Хората, които казваха истината за Катин, платиха висока цена. Също така и учениците. През 1949 за изкрещаната по време на урок истина за Катин 20-годишният ученик от Хелмно Юзеф Балка с решение на военния съд е изпратен за три години в затвор. Може би – тук ще припомним думите на поета – свидетели трябваше да останат *несломимите копчета* намирани тук, в катинските могили?

И все пак има *несломими хора* и четири десетилетия по-късно тоталитарния Голиат е победен. Истината – това последно оръжие срещу насието – побеждава. Така, както

катинската лъжа е фундамент на ПНР, така и истината за Катин е фундамент на свободната Жечпосполита. Това е голяма заслуга на Катинските семейства. На тяхната борба за паметта на техните близки, както и за паметта и идентичността на Полша. Заслуга на младите. Учениците като Юзеф Балка. Заслуга на тези учители, които – въпреки забраните – са казвали истината на децата. Заслуга на свещениците, в т.ч. на отец Зджислав Пешковски и убития през януари 1989 г. отец Стефан Неджелак – инициатор на поставянето на катински кръст в гробището Повонзки. Заслуга на печатарите на нелегални издания. Заслуга на много независими инициативи и „Солидарност“. На милиони родители, разказващи на децата си истинската история на Полша. Както каза преди няколко дни премиерът на Жечпосполита, поляците се превръщат в голямо Катинско семейство.

Изразявам огромната си благодарност на всички членове на тази общност и особено на роднините и близките на жертвите. Победата в битката с лъжата е огромна ваша заслуга. Служихте добре на Родината!

Големи заслуги в борбата с катинската лъжа имат и руснаците: дейците на „Мемориал“, юристите, историците и служителите на руската държава, които храбро разкриха това престъпление на Сталин.

7. Катин и катинската лъжа са болезнена рана в полската история, но и за десетилетия напред отравят отношенията между поляци и руснаци. Трайни отношения не могат да се градят върху лъжа. Лъжата разделя хората и народите. Ражда омраза и злоба. Затова имаме нужда от истината. Правотата не е разпределена равномерно, прави са тези, които се борят за свобода. Ние, християните, знаем това добре: истината, дори и най-болезнената, осовобждава. Обединява. Носи справедливост. Показва пътя към помирението.

Да направим така, че катинската рана да може най-сетне да зарасне. Вече сме избрали този път. Въпреки различни колебания и тенденции, истината за Катинското клане е повече, отколкото преди четвърт век. Оценяваме действията на Русия и руснаците в полза на тази истина, в това число и визитата в сряда на премиера на Русия на гробовете на избитите в Катинската гора. И все пак истината има нужда не само от думи, но и конкретни дела. Необходимо е разсекретяването на всички документи, касаещи Катинското клане. Обстоятелствата на това престъпление трябва да бъдат до край изследвани и изяснени. Необходимо е тук, в Катин, да се разговаря с младежта – полската и руската, украинската и беларуската. Важно е юридически да се потвърди невинността на жертвите, за да може катинската лъжа да бъде заличена завинаги от публичното пространство. Следва да продължим по пътя, сближаващ нашите народи, без спиране и връщане назад. Този път към помирение обаче изисква ясни знаци. По този път се нуждаем от партньорство, диалог между равни, а не от имперски копнежи. Нуждаем се от мислене за общи ценности: демокрация, свобода, плурализъм, а не за зони на влияние.

8. Катинската трагедия и борбата с катинската лъжа е важен опит за поредните поколения поляци. Това е част от нашата история. Нашата памет и нашата идентичност. Това е и част от историята на цяла Европа, света. Това е послание, засягащо всеки човек и всички народи. Засягащо и миналото, и бъдещето на човешката цивилизация. Катинското клане винаги ще напомня за опасността от поробване и унищожаване на хора и народи. За силата на лъжата. Но ще бъде и свидетелство за това, че хората и народите са в състояние, дори и в най-трудни моменти, да изберат свободата и да защитят истината.

Да почетем убитите: да се помолим на гробовете им. Слава на героите! Почит към паметта им!

Речта на гробовете на жертвите на Катинското клане бе изключително важна за президента Лех Качински. На 3 април, въз основа на поредната версия на тезите, бе изготвено писмо към Катинските семейства (погрешно прието от част от пресата за окончателната версия на словото).

Това писмо, след отпечатването му в няколкокостотин екземпляра, на 6 април бе предадено на организаторите на пътуването на Катинските семейства за юбилейните тържества.

Последната седмица преди полета за Смоленск бе период на задълбочени размисли на президента върху окончателната версия на словото. Текстът на последната версия на развитите тези президентът взема в петък, 9 април, в Белведер, където се подготвя за своето послание. Както е известно, Лех Качински не четеше най-важните си изказвания. Предпочиташе да говори без четене. Това му позволяваше да прецизира и усъвършенства своите послания до последния момент. Понякога това означаваше смяна на стила, пропускане на тема, дума или метафора, понякога – развиване на мисъл, която той смяташе за много съществена. Така бе и на 1 септември 2009 г. на Вестерплате, така щеше да бъде и на 10 април 2010 г. Трагичната катастрофа бе причината там, в Катинската гора, неговите думи да не прозвучат.